

Justitieutskottets betänkande 2018/19:JuU17

Högsta domstolens sammansättning i utlämningsärenden

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken. Lagförslagen innebär att Högsta domstolen ska kunna pröva ärenden om utlämning enligt lagen om utlämning för brott samt verkställighet enligt lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom med färre ledamöter i rätten än i dag.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2019.

Behandlade förslag

Proposition 2018/19:60 Högsta domstolens sammansättning i utlämningsärenden.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Högsta domstolens sammansättning i utlämningsärenden	5
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	8
Propositionen	8
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	9

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Högsta domstolens sammansättning i utlämningsärenden

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2018/19:60.

Stockholm den 25 april 2019

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Louise Meijer (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Juno Blom (L), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD), Josefin Malmqvist (M), Richard Jomshof (SD) och Jonny Cato Hansson (C).

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlar utskottet proposition 2018/19:60 Högsta domstolens sammansättning i utlämningsärenden. I propositionen föreslår regeringen att vissa ärenden om utlämning och verkställighet i Högsta domstolen ska kunna prövas med färre ledamöter i rätten än i dag och att domstolen i fråga om tvångsmedel enligt utlämningslagen ska få besluta hur många ledamöter som ska ingå i rätten.

Inga motioner har väckts med anledning av förslaget.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Högsta domstolens sammansättning i utlämningsärenden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken. Lagförslagen innebär att Högsta domstolen kan pröva ärenden enligt utlämningslagen och internationella verkställighetslagen med färre ledamöter i rätten än i dag.

Propositionen

Bakgrund

Den som i en annan stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för en gärning som är straffbelagd i den staten och som befinner sig här i landet kan under vissa förutsättningar utlämnas från Sverige. Regleringen om utlämning till länder utanför Norden och EU finns i lagen (1957:668) om utlämning för brott (utlämningslagen).

Ett beslut om utlämning enligt utlämningslagen fattas av regeringen. Ett utlämningsärende inleds med att en annan stat gör en framställning till Justitiedepartementet. I praktiken inleds dock ofta ett förfarande genom att en internationellt efterlyst person påträffas i Sverige, varefter personen i fråga anhålls provisoriskt i avvaktan på att en framställning görs. Innan regeringen fattar beslut i ärendet ska, om saken inte är uppenbar, riksåklagaren yttra sig. Riksåklagaren ska som grund för sitt yttrande verkställa en utredning under vilken det förekommer att åklagaren begär att personen ska häktas (s.k. utlämningshäktning). Även andra tvångsmedel kan bli aktuella. Då gäller vad som i allmänhet är föreskrivet för brottmål. Ett beslut från tingsrätten om ett sådant tvångsmedel överklagas till Högsta domstolen utan något krav på prövningstillstånd. Tvångsmedelsfrågan utgör i dessa fall själva saken i Högsta domstolen, och rätten ska därför bestå av minst fem ledamöter vid prövningen (3 kap. 5 § första stycket 6 rättegångsbalken).

Om den som avses med framställningen inte samtycker till utlämningen ska riksåklagaren, efter att ha avslutat sin utredning, överlämna ärendet och sitt yttrande till Högsta domstolen. Högsta domstolen prövar därefter om en utlämning lagligen kan ske. Vid Högsta domstolens prövning består rätten av minst fem ledamöter (3 kap. 5 § första stycket 6 rättegångsbalken). När Högsta domstolen har meddelat sitt beslut ska ärendet anmälas för regeringen. Förfarandet gäller i tillämpliga delar även i ärenden som avser medgivande till att den som har utlämnats får ställas till ansvar för någon annan gärning som begåtts före utlämningen. Även i de ärenden som på detta sätt inletts hos

Högsta domstolen genom riksåklagarens yttrande kan frågan om tvångsmedel aktualiseras. I dessa fall utgör häktningsfrågan inte själva saken, och Högsta domstolen får besluta hur många ledamöter som ska ingå i rätten (3 kap. 5 a § första stycket rättegångsbalken).

Verkställighet av en bl.a. en brottmålsdom får i vissa fall anförtros åt en myndighet i en främmande stat enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (internationella verkställighetslagen). Om en person överförs till en annan stat för verkställighet där kan regeringen under vissa förutsättningar medge att den dömda personen får åtalas, dömas eller berövas friheten i den andra staten för verkställighet av bl.a. en påföljd också med anledning av vissa brott som inte omfattas av framställningen om verkställighet (specialitetsprincipen). Om det inte framgår av handlingarna att ett medgivande inte lagligen kan lämnas ska frågan prövas av Högsta domstolen, om den aktuella personen inte har samtyckt. Även när den dömda har utvisats på grund av brottet och överförs från Sverige till en annan stat tillämpas i vissa fall dessa bestämmelser. Eftersom frågan om medgivande enligt internationella verkställighetslagen utgör själva saken i Högsta domstolen och domstolen är första domstolsinstans ska rätten bestå av minst fem ledamöter (3 kap. 5 § första stycket 2 rättegångsbalken).

Regeringens förslag

Huvudregeln för sammansättningen i Högsta domstolen har sedan lång tid varit att rätten ska bestå av fem ledamöter. Det är också i den sammansättningen som ärenden enligt utlämningslagen och internationella verkställighetslagen prövas. För ett stort antal situationer finns emellertid undantag från huvudregeln. Sådana undantagsregler, som tillåter en mer begränsad sammansättning, har tillkommit genom successiva reformer och har i huvudsak gällt frågor som har ansetts ligga vid sidan av Högsta domstolens rättsbildande huvuduppgift. Efter den senaste reformen av sammansättningsreglerna gäller att fem ledamöter krävs endast i ett antal uttryckligt angivna situationer och enbart när prövningen avser själva saken.

Sammansättningen med fem ledamöter bör enligt regeringen endast användas när det framstår som ändamålsenligt. Vidare bör den fullsuttna sammansättningen vara förbehållen Högsta domstolens centrala rättskipande uppgifter. Utlämningsärendena är sällan komplicerade, och de har endast undantagsvis något prejudikatintresse. Prövningen av dessa ärenden ligger oftast tydligt utanför Högsta domstolens rättsbildande huvuduppgift. I avvaktan på en eventuell reformering av utlämningslagstiftningen och i ljuset av den resursbelastning som utlämningsärendena medför bedömer regeringen att det är angeläget att se över sammansättningsreglerna i Högsta domstolen i utlämningsärenden för att prejudikatbildningen ska kunna prioriteras.

Regeringen bedömer att en sammansättning med tre ledamöter är tillräcklig för att utlämningsärendena ska kunna prövas på ett ändamålsenligt sätt och

utan att påverka den enskildes rättssäkerhet. Kravet på minst tre ledamöter ska endast gälla vid prövning av själva saken. Detta innebär att Högsta domstolen fortfarande kan pröva t.ex. rättegångsfrågor och frågor om tvångsmedel som aktualiseras i ett ärende med det antal ledamöter som domstolen själv beslutar efter att riksåklagarens yttrande har lämnats över till domstolen.

Regeringen bedömer vidare att förslaget om en ändrad sammansättning med minst tre ledamöter i rätten bör omfatta också ärenden enligt 34 § internationella verkställighetslagen om tillstånd till en annan stat enligt specialitetsprincipen, eftersom Högsta domstolens prövning av ärendena har ett nära samband med frågor om utlämning.

Regeringen anser slutligen att det finns skäl att överväga en sammansättning med färre ledamöter än i dag även för Högsta domstolens prövning av frågor om tvångsmedel under den tid som riksåklagaren verkställer sin utredning med anledning av en framställning om utlämning. Antalet ledamöter bör enligt regeringen kunna vara detsamma som vid prövningen av ett yrkande om att försättas på fri fot som uppkommer inom ramen för Högsta domstolens prövning av utlämningsärendet. Då avgörs frågan med det antal ledamöter som domstolen själv beslutar eftersom det då inte är fråga om prövning av själva saken. Regeringen bedömer att principen om att rätten vid en överprövning i högre instans ska bestå av fler lagfarna ledamöter än i underinstansen inte gör sig lika starkt gällande i dessa fall som för den centrala rättskipningen i Högsta domstolen och att det inte heller är fråga om något avgörande avsteg från denna princip. Enligt regeringen framstår det vid en sammantagen bedömning som mest ändamålsenligt att Högsta domstolen får besluta hur många ledamöter som ska ingå i rätten vid prövningen av dessa tvångsmedel.

Ikraftträdande

De nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2019.

Utskottets ställningstagande

Propositionen har inte lett till några motionsyrkanden eller andra invändningar under utskottsbehandlingen. Utskottet anser att regeringens lagförslag är ändamålsenligt utformade och att de bör antas.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2018/19:60 Högsta domstolens sammansättning i utlämningsärenden:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i
rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 och 5 a §§ rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.5 §¹

Rätten ska, om inte annat följer av andra stycket eller 5 a § andra stycket, bestå av minst fem ledamöter vid prövning av själva saken i

1. mål där prövningstillstånd har beviljats av Högsta domstolen,
2. mål där Högsta domstolen är första domstolsinstans,
3. mål där talan har väckts i hovrätt och överklagande har skett till Högsta domstolen,

4. mål som har överklagats av Justitiekanslern eller av en justitieombudsman,

5. ärenden om resning, återställande av försutten tid eller klagan över domvilla, om prövningen inte är enkel, *och*

6. ärenden enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott.

Om en framställning i ett mål där Högsta domstolen är första domstolsinstans inte innefattar laga skäl för talan eller det annars är uppenbart att talan är ogrundad, får rätten bestå av tre eller fyra ledamöter när dom i målet meddelas utan att stämning har utfärdats.

När Högsta domstolen avger ett sådant yttrande som avses i 2 § lagen (1974:579) om handläggningen av nådeärenden ska rätten bestå av minst tre ledamöter.

Rätten ska, om inte *något* annat följer av andra *eller fjärde* stycket eller 5 a § andra stycket 1–3, bestå av minst fem ledamöter vid prövning av själva saken i

4. mål som har överklagats av Justitiekanslern eller av en justitieombudsman, *och*

5. ärenden om resning, återställande av försutten tid eller klagan över domvilla, om prövningen inte är enkel.

Det som sägs i tredje stycket gäller också vid prövning av själva saken i ärenden enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott, om inte något annat följer av 5 a § andra stycket 4, och i ärenden enligt 34 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

¹ Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2009:344.

5 a §²

I andra fall än sådana som avses i 5 § beslutar Högsta domstolen för varje mål eller ärende hur många ledamöter som ska ingå i rätten.

Det som sägs i första stycket gäller även vid prövning av

1. frågor om beviljande av prövningstillstånd i hovrätt,
2. frågor om återförvisning av mål till hovrätt, *och* 2. frågor om återförvisning av mål till hovrätt,
3. överklagande av hovrätts avvisningsbeslut som avses i 54 kap. 17 §. 3. överklagande av hovrätts avvisningsbeslut som avses i 54 kap. 17 §, *och*
4. *frågor om tvångsmedel enligt 16 § femte stycket lagen (1957:668) om utlämning för brott.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

² Senaste lydelse 2009:344.